

राज्यात "जातीय सलोखा योजना"
राबविण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
गृह विभाग
शासन निर्णय क्र.डिआयएस २००२/सीआर ८४/विशा-१(ब)
मंत्रालय, मुंबई-३२
दिनांक ३० सप्टेंबर, २००२

शासन निर्णय

- पहावे:- १) महाराष्ट्र शासन गृह विभाग, यांचे पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांना लिहिलेले पत्र क्र.विशा-१ब/आरएपी/०४८६/फेस्टीवल दि.२४.०३.१९८८
- २) पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांचे परिपत्रक क्र.१४/१९९/९०/, दि.०३.०६.१९९०
- ३) श्री.आर.टी.राठोड, अपर पोलीस आयुक्त, मध्य प्रादेशिक विभाग, मुंबई यांनी पत्र क्र.२१२/अपोआ/मप्रवि/२००२, दि.१५.०२.२००२ अन्वये सादर केलेला जातीय सलोखा योजनेचा प्रस्ताव

पार्श्वभूमी:- विविध कारणामुळे राज्यात वारंवार जातीय दंगली होत असतात. पूर्वी मिर्बई, कल्याण, भालेगांव (नाशिक) इत्यादी ठिकाणी जातीय दंगलींच्या मुळाशी असलेल्या कारणांचे अभ्यास करण्यासाठी राज्य शासनाने अभ्यासगटाची स्थापना केली होती. सदर अभ्यास गटाने धार्मिक उत्सवाच्या वेळी काढण्यात येणाऱ्या मिरवणूका या जातीय दंगलीचे मुख्य उगमस्थान आहे असा निष्कर्ष काढला आहे. बऱ्याच वेळी गणपती, मोहरम, शिवजयंती, रमजान ईद, नवरात्रोत्सव हे सण एकत्रित येत असतात. त्यावेळी हे उत्सव साजरे करतांना पारंपारिक कार्यपद्धतीनुसार मिरवणूका मूर्तीपूजा, दैनंदिन पूजा अर्था, धार्मिक ग्रंथांचे पठण, संदल मिरवणूक, उरुस इत्यादी कार्यक्रमांचे आयोजन केले जाते. त्यामुळे जवळजवळ वर्षातील बरेच महिने या उत्सव, सण व मिरवणूकांच्या वेळी जातीय तणावाची परिस्थिती कायम राहून उत्सवाचे कालावधीत दोन जमातीमध्ये काही किरकोळ कारणे शोधून त्यांचे रूपांतर गंभीर जातीय दंगलीमध्ये करण्याचा मुलतत्यावादी लोक प्रयत्न करीत असतात. परंतु सर्वसाधारणपणे दोन्ही धर्मातील बऱ्याच लोकांना जातीय दंगली होऊ नयेत असे वाटत असते. काही ठराविक लोकांची प्रक्षोभक भाषणे व किरकोळ कारणांचे निमित्त करून काही लोक जातीय तणाव निर्माण करतात.

अशा प्रकारचा जातीय तणाव निर्माण होऊन जातीय दंगली होऊ नये सर्व धर्माच्या लोकांमध्ये वर्षभर घांगले वातावरण, जातीय सलोखा व सौहार्दपूर्ण वातावरण, रहाणे आवश्यक असल्याने काही अधिकाऱ्यांनी लोकांच्या सहकार्याने राज्यात काही ठिकाणी

जातीय सलोखा योजना राबविली असून त्याला लोकांकडून चांगला प्रतिसाद मिळाला असून त्यांचे चांगले परिणाम सुद्धा दिसून आले आहेत जातीय सलोखा योजना राज्यातील काही जिल्ह्यात राबविली जात असली तरी त्यासाठी एकत्रित स्वयंस्पष्ट अशा सूचना/मार्गदर्शक तत्वे विहीत करण्यात आलेली नाही. ही योजना एका स्पष्ट मार्गदर्शक तत्वाचा अधीन राहून संपूर्ण राज्यात राबविण्यात यावी असे शासनास वाटते.

शासन निर्णय:-

जातीय सलोखा योजना राज्यात सर्वत्र राबविण्याचा शासनाने निर्णय घेतला असून या योजनेची उद्दिष्टे स्वरूप कार्यपद्धती इत्यादी सोबतच्या परिशिष्ट अ मध्ये विहित करण्यात आली आहेत.

२. या योजने अंतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या उपक्रम/कार्यक्रमासाठी पोलीस आयुक्त/पोलीस अधिक्षक यांना देण्यात येणारा स्विकारण्यास शासन परवानगी देत आहे. याबद्दलची मार्गदर्शक तत्वे सोबतच्या परिशिष्ट अ मध्ये नमूद करण्यात आली आहेत.

३. राज्यातील सर्व ३५ जिल्हे व पोलीस आयुक्तालयातील २९ परिमंडळे मिळून ६४ युनिट मध्ये ही योजना राबवायची असून प्रत्येक युनिटसाठी सुरुवातीस रु.३,१००/- वितरीत करण्यास शासन मंजूरी देत आहे.

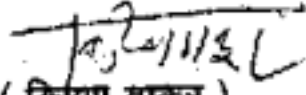
४. वरील योजनेसाठी पोलीस आयुक्त, मुंबई यांच्या कार्यालयाकडून होणारा खर्च रु.५०,०००/- (रुपये पन्नास हजार फक्त) "मागणी क्र.बी १ २०५५ पोलीस-१०८-राज्य मुख्यालय पोलीस-१०८ (०२)(०१) शहर पोलीस-कार्यालयीन खर्च" (२०५५००९७) व पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांच्या कार्यालयाकडून होणारा खर्च रु.१५०,०००/- (रुपये एक लाख पन्नास हजार फक्त) "मागणी क्र.बी १ २०५५ पोलीस १०९-जिल्हा पोलीस-(००)(०१) जिल्हा पोलीस दल" (२०५५०१६८) या लेखाशिर्षाखाली खर्ची टाकण्यात यावा व संपत्तीस खर्च शासन ज्ञापन वित्त विभाग क्र.आकनि ११०२/४६/अर्थसंकल्प-१०, दि.१७.०९.२००२ संलग्नक संकेतांक क्र.८००-०४६-२ अन्वये आकस्मिकता निधीतून मंजूर करण्यात आलेल्या रु.२,००,०००/- (रुपये दोन लाख फक्त) एवढ्या अग्रीमातून करण्यात यावा. या अग्रीमाची प्रतिपूर्ती करण्यासाठी आगामी अधिवेशनात पुरक मागणी सादर करण्यात येईल.

५. नियंत्रक अधिकाऱ्यांना असेही कळविण्यात येते की, त्यांनी आकस्मिकता निधीतून खर्च करण्यासाठी आहरण व संवितरण अधिकाऱ्यांकडे रक्कम संपूर्ण करण्यासंबंधीच्या आदेशात/पत्रात आगाऊ रकमेतून खर्च करताना सादर करण्यात येणाऱ्या देयकांवर आकस्मिकता निधी अग्रीम शासन ज्ञापन वित्त विभाग क्र.आकनि ११०२/४६/अर्थसंकल्प-१०, दिनांक १७.०९.२००२ अन्वये मंजूर असे **लाल शार्ङ्ग**ने आधारेखित करावे. तसेच आकस्मिकता निधीतून काढलेल्या आग्रीमातून करावयाच्या खर्चाबाबत महाराष्ट्र अर्थसंकल्पीय नियम पुस्तिक (खंड)(१) १९८७ मधील परिच्छेद १८९ ते १९३ मध्ये नमूद करण्यात आलेल्या पद्धतीचा अवलंब करून आकस्मिकता निधीच्या अग्रीम रकमेतून होणाऱ्या खर्चाची विवरणपत्रे योग्य त्या प्रपत्रात दरमहा वेळच्या वेळी शासनास सादर करावीत सदर विवरणपत्रामध्ये आकस्मिकता निधी अग्रीमातून खर्च कोणत्या तारखेला करण्यात आला याचा तपशील देण्यात यावा व शासन परिपत्रक वित्त विभाग क्र.सीएनएफ

१०८६/१५३/अर्थसंकल्प-३, दि.२८.०८.१९८६ अन्वये देण्यात आलेल्या सूचनांचे काटेकोरपणे पालन करण्यात यावे. तसेच या शासन निर्णयाच्या परिच्छेद क्र.४ मध्ये नमूद केलेला संगणक क्रमांक योग्य रितीने दर्शविण्यात यावा.

६. हा शासन निर्णय वित्त विभागाचे सहमतीने व त्या विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.सीआर ८१९/०२/व्यय-७, दि.१४.०८.२००२ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(किरण ठाकूर)

उप सचिव, गृह विभाग, महाराष्ट्र शासन.

प्रति,

पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

पोलीस आयुक्त, बृहन्मुंबई

सर्व विभागीय आयुक्त,

सर्व विशेष पोलीस महानिरीक्षक,

अपर पोलीस आयुक्त, मध्य प्रादेशिक विभाग, मुंबई

सर्व पोलीस आयुक्त,

सर्व जिल्हादेडाधिकारी,

सर्व पोलीस अधिक्षक,

महालेखापाल १/२ (लेखा व अनुज्ञेयता) मुंबई/नागपूर,

महालेखापाल १/२ (लेखापरिक्षा) मुंबई/नागपूर,

अधिक्षक व लेखा अधिकारी मुंबई,

सहाय्यक संचालक, लेखा व कोषागारे, संगणक कक्ष, नवीन प्रशासन भवन ५ वा मजला

मुंबई (२ प्रती),

वित्त विभाग, (व्यय-७/८ अर्थसंकल्प ३/४),

गृह विभाग, बीयुडी-१,

निवड नरती (विशा-१ ब)

"जातीय सलोखा योजना-मार्गदर्शक तत्वे"

जातीय सलोखा योजना राज्यात सर्वत्र राबविण्याचा शासनाने आता निर्णय घेतला असून या योजने अंतर्गत खालील उपक्रम पोलीस आयुक्त कार्यक्षेत्रात व जिल्ह्यात वर्षभर राबविणे आवश्यक आहे.

अ) योजनेची उद्दिष्टे

- १) सर्व धर्म, जाती/जमातीच्या लोकांमध्ये वर्षभर बंधुभाव, मैत्रीचे संबंध रहावेत.
- २) सर्व धर्म जाती/जमातीच्या धार्मिक सण, उत्सव व मिरवणुकी इत्यादी वेळी ताणतणाव मतभेद निर्माण होणार नाहीत यासाठी प्रयत्न करणे.
- ३) सर्व ती दक्षता घेऊनही दुर्दैवाने काही अनुचित प्रकार घडल्यास सर्व जाती धर्माच्या प्रमुख व्यक्तींच्या सहकार्याने निर्माण झालेला तणाव दूर करण्याचा प्रयत्न करणे.

योजनेचे स्वरूप :-

- १) धार्मिक सण व उत्सवाच्या अगोदर सर्व जाती, धर्मातील, प्रतिष्ठीत, व्यक्ती स्वयंसेवी/सेवाभावी संस्था, व्यापारी व व्यावसायिक मंडळे यांची एकत्र बैठक घेऊन सण व उत्सव शांततेने कसे पार पाडता येतील याची चर्चा करून ती पार पाडण्याबाबत जबाबदारी त्यांचेवर सोपविण्यात यावी. याकरिता "नागरीक शांतता समिती" स्थापन करून उत्सव काळामध्ये जातीय सलोखा वाढविण्याकरिता लोकांना जाहिर आवाहन प्रसिध्दी पत्रकाव्दारे वेळोवेळी करणे.
- २) सर्व जाती/धर्माचे लोकांचे सण व त्यानिमित्ताने काढल्या जाणाऱ्या मिरवणुका जी मंडळे शिस्तबद्धपणे जातीय सलोख्याच्या वातावरणात पार पाडतील अशा सर्वोत्कृष्ट मंडळांना प्रतिष्ठीत नागरीक, स्वयंसेवी संस्था व सेवाभावी संस्था इत्यादी कडून परितोषिके/बक्षिसे जाहिर करणे.
- ३) धार्मिक सण/उत्सव व मिरवणुका संपल्यानंतर शिस्तबद्ध मंडळांना मान्यवरांच्या हस्ते जाहीर झालेली परितोषिके/बक्षिसे प्रमाणपत्रे देऊन त्यांचा जाहीर सत्कार करणे.
- ४) या दोन्ही जमातीच्या संयुक्त विद्यमाने स्थानिक स्वयंसेवी संघटना, सामाजिक व सांस्कृतीक संस्था यांना जातीय सलोखा दृष्टीगत करण्याबाबत तसेच राष्ट्रीय एकात्मतेबाबत भाषणे, चर्चासत्र, व्याख्याने संगीत व पठण व एकता दीड सारखे कार्यक्रम करणे.
- ५) भारतातील विविधतेतील एकतेवर भर देणारे आणि एकात्मता संबंधीची परंपरा सादर करणारे सांस्कृतीक कार्यक्रम व प्रदर्शन आयोजित करण्यास अशासकीय स्वयंसेवी संस्थांना प्रोत्साहन देणे.

- ६) भिक्तीपत्रके, फलक यांच्यावर ठसठशीत असे राष्ट्रीय एकात्मतेचे "प्रतिक चिन्ह" प्रदर्शित करणे
- ७) शाळा, महाविद्यालये विद्यापीठ यामध्ये जातीय सलोखा बाबत चर्चासत्र, व्याख्याने निबंधस्पर्धा पोष्टर्स, पेटींग्ज, एकांकिका स्पर्धा यांचे आयोजन करणे व त्यांना प्रोत्साहनपर बक्षिसे/पारितोषिके देऊन जाहिर सत्कार करण्याचे कार्यक्रम आयोजित करणे.
- ८) वृत्तपत्रे, नियतकालीके मासिके आकाशवाणी आणि दूरदर्शन इत्यादी माध्यमांद्वारे तसेच भिक्तीपत्रे आणि पत्रके या माध्यमातून जातीय सलोख्याबाबत योग्य प्रकारे प्रचार करणे, हिंसाचारा विरुद्ध जनजागृती मोहिम उघडणे
- ९) चित्रपटगृहात जातीय सलोखा दर्शविणारे डॉक्युमेंटरी/स्लाईडस् चित्रफित दाखविणे.

क) सर्वोकृष्ट मंडळाची निवड:-

- १) शिस्तबद्ध सर्वोकृष्ट मंडळ निवडण्याकरिता सर्व जाती धर्मातील व क्षेत्रातील प्रतिष्ठित नागरिकांच्या निवड समिती/निरीक्षण समिती स्थापन करण्यात याव्यात व निवड समितीच्या सदस्यांची नावे जाहिर आवाहनाच्या पत्रकात प्रसिध्द केली जावीत.
- २) शिस्तबद्ध गणपती, ताजीया/सवारी, नवरात्रोत्सव इत्यादी मंडळे निवडण्याकरिता कायदा व सुव्यवस्था व जातीय सलोखा राखण्याच्या दृष्टीकोनातून निकष, गुणवत्ता व ठरवून दिलेले गुण हे जाहीर आवाहन पत्रकात प्रसिध्द करण्यात यावेत.
- ३) निवड समिती सदस्यांना शिस्तबद्ध गणपती, ताजीया/सवारी नवरात्रोत्सव इत्यादी मंडळे यांचे निरीक्षक करून गुण वितरण करण्याकरिता गुण वितरण तक्ता तयार करून देण्यात यावा.
- ४) निरीक्षण समितीच्या सदस्यांना बॅजेस देण्यात यावेत.
- ५) हिंदू/मुस्लीम यांचे धार्मिक सण/उत्सव व मिरवणूका संपल्यानंतर शिस्तबद्ध मंडळे यांना मान्यवरांच्या (मंत्री, पोलीस आयुक्त, जिल्हाधिकारी/पोलीस अधिक्षक इत्यादी) यांच्या हस्ते जाहिर झालेली पारितोषिके/बक्षिसे व प्रमाणपत्र देऊन त्यांचा जाहिर सत्कार करण्यात यावा.
- ६) शिस्तबद्ध मंडळे निवड समिती सदस्यांना त्यांच्या कामगिरीबाबत प्रमाणपत्रे/प्रशस्तीपत्रे देऊन त्यांचाही वरील समारंभात सत्कार करण्यात यावा.

ख) देणगी व निधी:-

- १) संबंधित अधिकाऱ्यांना देणगीदारांकडून देणगी स्वीकारण्यास परवानगी देण्यात येत आहे.
- २) शासन निर्णयात नमूद केल्याप्रमाणे शासनाकडून अल्पशा प्रमाणात निधी उपलब्ध करून देण्यात येत आहे.

इ) देणगीदाराबद्दल अटी/शर्ती

- १) देणगीदाराची प्रतिमा, चारित्र्य व पुर्वइतिहास तपासूनच स्थानिक देणगीदार/स्वयंसेवी संस्था इत्यादी कडून देणगी स्विकारण्यात यावी.
- २) निधी/देणग्या कोणत्याही प्रकारच्या दबावाखाली गोळा करण्यात येऊ नयेत.
- ३) देणग्याबद्दल योग्य ती पावती देण्यात यावी.
- ४) निधी जमा करणे व त्याचा विनियोग या बाबी निपक्षपातीपणे करण्यात याव्यात.

ई) बँक खाते व त्याचे स्वरूप

शासनाची एजंट असलेल्या राष्ट्रीय कृत स्टेट बँक ऑफ इंडियाच्या कोणत्याही एका शाखेत संयुक्त वैयक्तिक खाते उघडण्यात यावे.

- १) प्रत्येक जिल्ह्याच्या ठिकाणी पोलीस अधिक्षक व जिल्हादंडाधिकारी यांच्या संयुक्त नावाने खाते असावे.
- २) पोलीस आयुक्तालयात पोलीस आयुक्त व परिमंडळाचे पोलीस उप आयुक्त यांच्या संयुक्त नावाने खाते असावे.
- ३) सदर खाते एकाच वेळी दोघापैकी कोणालाही वापरता आले पाहिजे.
- ४) शासनातर्फे मंजूर करण्यात आलेला निधी आयुक्तालयात पोलीस आयुक्त यांनी संबंधित पोलीस उप आयुक्त, यांना तर पोलीस महासंचालक, यांनी पोलीस अधिक्षक यांना वितरीत करावा.

फ) बँक खात्यात जमा होणारी रक्कम

देणगीदारांकडून देणगीच्या स्वरुपात प्राप्त होणारे धनादेश/रोख रक्कम या खात्यात जमा करावेत. या साठी त्या त्या स्तरावर (जिल्हा/परिमंडळ) स्वतंत्र नोंदवही ठेवण्यात यावी.

ग) बँक खात्यातून होणारा खर्च

बँक खात्यातून खालील बाबींवर खर्च करण्याचे पूर्ण अधिकार, जिल्ह्याच्या ठिकाणी पोलीस अधिक्षक यांना तर आयुक्तालयात परिमंडळाच्या पोलीस उप आयुक्त यांना राहिल.

- १) योजना शबविण्यासाठी आवाहन पत्रके छापणे.
- २) शिस्तबद्ध मंडळे निवडण्यास गुणवितरण तक्ते छापणे
- ३) शिस्तबद्ध मंडळाना देण्याकरिता प्रमाणपत्रे छापणे
- ४) याबद्दलच्या बैठकीसाठी येणारा खर्च
- ५) पावती पुस्तकाची छपाई
- ६) रोख नोंदवही, रजिस्टर इत्यादी

याबाबतचा खर्च देणगीदारांकडून मिळणाऱ्या देणग्याचा प्रतिरूप, आश्चर्यकता इत्यादी विधारात घेऊन करावा.

घ) बँक खात्याचा हिशोब व नियंत्रण:-

बॉम्बे फायनान्शियल रुल्स; १९५९ च्या नियम, १२ अन्वये हिशोब ठेवण्याबाबत बँक खातेधारक अधिकारी जबाबदार असेल. सदर खात्याबाबतचे जमा खर्चाचे विवरणपत्र दर सहामाहीस त्या अधिकाऱ्याने अप्पर मुख्य सचिव (गृह) यांना प्रशासकीय विभागप्रमुख म्हणून सदर करण्यात यावा. सदर खात्याचा वार्षिक हिशोब व कामकाजाच्या नोंदीबाबतची तपासणी/वार्षिक हिशोब पळताळणी परवानाधारक लेखापरिक्षकांकडून (Chartered Accountant) करण्यात यावी.

ह) दैनंदिन नोंदी ठेवणे:-

या योजनेअंतर्गत येणाऱ्या देणग्या व खर्च यांचा हिशोब स्वतंत्र नोंद वहीत रोजच्या रोज नोंदवून ठेवावा.

ज) मार्गदर्शन व नियंत्रण :-

१) पोलीस आयुक्तालयात पोलीस आयुक्त यांच्या मार्गदर्शनाखाली परिमंडळात पोलीस उप आयुक्त, यांचे संपूर्ण नियंत्रण असेल.

२) जिल्हा स्तरावर पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांच्या मार्गदर्शनाखाली संबंधित पोलीस अधीक्षक यांचे संपूर्ण नियंत्रण असेल.

ही योजना प्रभावीपणे राबविण्यासाठी जिल्हा पातळीवर जिल्हादंडाधिकारी, आयुक्तालयात पोलीस आयुक्त व राज्य पातळीवर गृहमंत्री यांच्या अध्यक्षतेखाली "जातीय सलोखा समित्या" स्थापन कराव्यात. या समित्यांमध्ये स्वयंसेवी/सामाजिक संस्थांचे पदाधिकारी, सर्व धर्मातील स्थानिक प्रतिष्ठित नागरीक, ज्यामध्ये डॉक्टर, मुख्याध्यापक वकील एमजीओ चे अधिकारी यांचा समावेश असावा.

